

Vinko Vodopivec

ZBIR STAROFRIGIJSKIH NAPISOV, DELITEV, PREVOD IN BESEDNJAK

Ključne besede:

arheologija, govor, jezikoslovje, pomenslovje, etimologija, zgodovina, zgodovinsko jezikoslovje, slovenščina, praslovanščina, Etruščani, Veneti, Reti, Stari Frigi, Rimljani

Key words:

archaeology, speech, linguistics, semantics, etymology, history, historical linguistic, Slovene, Old-Slavic, Etruscans, Veneti, Rhaetians, Old Phrygian, Romans

Abstract

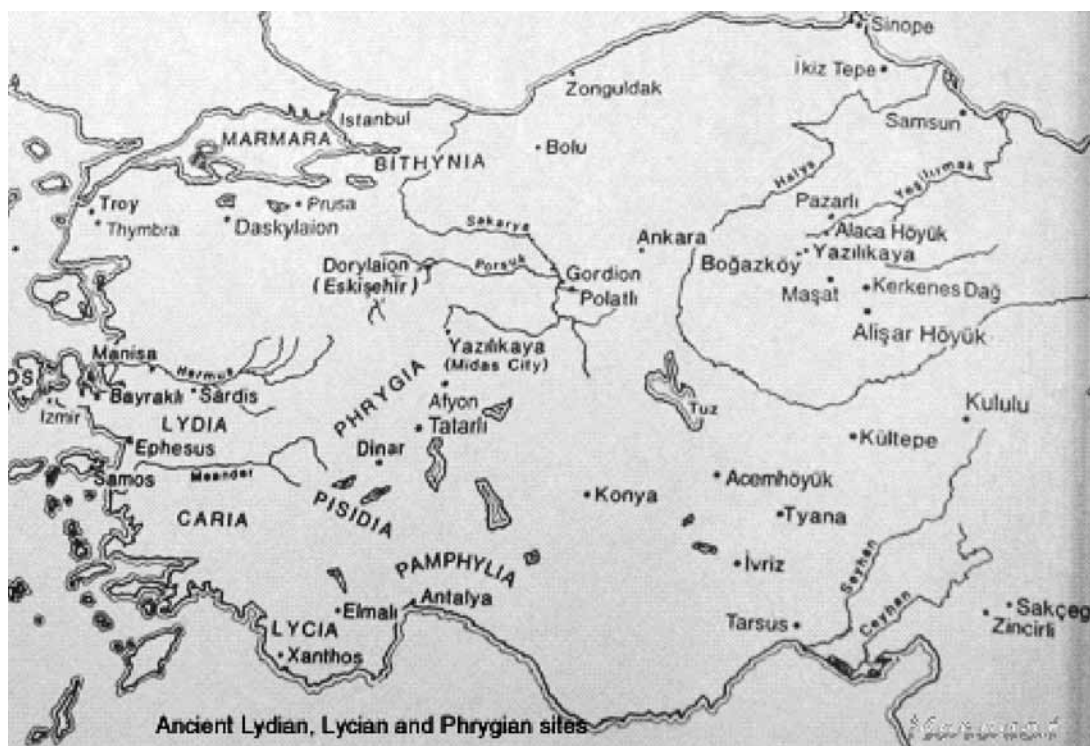
A Collection of Old Phrygian Inscriptions, Division, Translation and Vocabulary

The Old Phrygian inscriptions have been known for a long time, and are relatively numerous. Various, more or less qualified people studied them, mainly the recognised experts who do not understand the inscriptions, and the people who understand these texts on Slavic bases. There are no notable differences in the actual transliterations between these two groups, but there are substantial differences in the understanding of the inscriptions. Experts explain the origin of Old Phrygian vocabulary from the position of the *kentum* group of Indo-European languages, using Greek, Latin and Romance, and by their own statement they do not understand the texts in question. As a rule, they read the inscriptions only as names, and in this way they explain the inscriptions completely non understandable to them. The other group based on the Slavic origin of Old Phrygian inscriptions and by good understanding of Old Phrygian inscriptions, they show the correctness of their approach.

I made all Old Phrygian inscriptions subject to the same criteria, therefore the same comparisons regarding expression, intention and contents are possible. The consecutive stages of treatment given in the working hypothesis, i.e. the analyses and the results show that all Old Phrygian texts can be understood on the bases of Slavic languages. Based on the understanding of the contents, a correct division of continuous inscriptions is obtained and as a result a credible Old Phrygian vocabulary is developed. Also in this instance, the Slovene language as an archaic language proves as an exceptional tool for studying the Old Phrygian texts; there was no need to utilize the Old-Slavic. The present collection of texts is large enough, and archaeologically, linguistically and chronologically sufficiently documented to yield the present conclusions. Almost 72 % of inscriptions give excellent or very good transliterations, and more than 72 % reach excellent or very good translation. This confirms successful transliteration, reading, translation and vocabulary. Such results beyond any doubt confirm Old Phrygian as an old example of Slavic languages.

Uvod

Starofrigijski napisi so razprostranjeni po osrednjem območju Male Azije, saj so našli napise v Frigiji – PHRYGIA in Bitiniji – BITHYNIA ter vzhodno od teh najdišč tako, da je Ankara približno četner najdišč starofrigijskih napisov. Frigija in Bitinija, pa tudi najdišča: Gordion, Bogazkoy, Höyük in Tyana so prikazani na karti 1:

Karta 1: Zgodovinska karta Frigije in Bitinije [1].

Starofrigijske napise so proučevali že številni znanstveniki navedeni v literaturi [2], ki zapisov do sedaj niso razumeli, njihova razmišljanja o njihovem pomenu pa nimajo stvarne podlage za razumevanje teh napisov. Kot običajno iščejo v napisih predvsem imena, ki pa ne morejo podati razumevanja napisov, saj se z »imensko teorijo« razloži lahko prav vsak nerazumljen napis in to v različnih jezikih. A Ambrozic je obravnaval že večje število zapisov na slovanskih osnovah in bolj ali manj uspešno ugotovil pomen posameznih starofrigijskih napisov [3], ni pa obravnaval vseh napisov skupaj. Skupno obravnavanje napisov je koristno, saj se tako lahko bolj pokažejo določene zakonitosti, ki pri posameznih napisih niso razvidne. Na osnovi literature [2] je G Tomezzoli [4] pripravil elektronsko bazo prečrkovanj napisov, ki so jih podali jezikoslovci. Nekaj podatkov je dostopno tudi na spletu [1].

V tabeli 1 prikazujem število napisov, ki jih zahodnoevropski jezikoslovci uvrščajo med starofrigijske napise ter število v njih prepoznanih besed in črk.

Tabela 1: Število starofrigijskih napisov ter v njih prepoznanih besed in črk

Statistika	Število napisov	Število besed	Število črk
Prebrani napisi	207	867	2438
Neprebrani, prekratki in pomanjkljivi napisi	37		104
Vsi napisi	244		2542
Napisi berljivi v obeh smereh	113	243	716

Delovni hipotezi in metodologije

Delovni hipotezi, ki sta bili uporabljeni pri podrobni primerjavi različnih prečrkovanj in branj istih napisov pri obravnavi vseh starofrigijskih napisov, nista uporabni in sta ustrezno preoblikovani podobno kot pri retijskih napisih:

- Verjetnost prečrkovanja je ocenjena glede na število znanih in glede na število dodanih in v prevodu uporabljenih črk.
- Verjetnost prevoda je ocenjena glede na znani pomen predvsem daljših in pogostejših besed in glede na smiselni prevod celotnega napisa.

Kriteriji ocenjevanja verjetnosti prečrkovanj in prevodov

Tabela 2: Kriteriji ocenjevanja verjetnosti prečrkovanj in prevodov

Ocena	Verjetnost prečrkovanj	Verjetnost prevodov
Odlično	> 0,85	> 0,80
Prav dobro	> 0,70	> 0,60
Dobro	> 0,55	> 0,40
Zadostno	> 0,40	> 0,20
Nezadostno	< 0,40	< 0,20

Osnova za obravnavo je seznam starofrigijskih napisov, prečrkovanj z obrazložitvami, podatki o najdiščih, starosti in slikami napisov, objavljen v publikaciji [2].

Abeceda in prečrkovanje

Pogoste in stilizirane črke so prikazane v tabeli 3. Pri samoglasnikih praviloma ni drugačnih prečrkovanj, pri soglasnikih pa je več možnosti saj T predstavlja tudi C in Č, S pa predstavlja tudi Z in Ž itd. Stari Frigijci niso imeli črke F tako kot Veneti in Etruščani, niti niso imeli črke H, ki jo je verjetno zamenjevala črka G.

Pri soglasnikih pa je tudi precej znakov, ki jim zahodnoevropski jezikoslovci ne znajo dodati zanesljivega glasovnega pomena. Po primerjavah s črkami Venetov, Retijcev in Etruščanov, sem na podlagi razumevanja posameznih napisov, prečrkoval naslednje znake takole:

Moje prečrkovanje

- Nova je črka $\mathfrak{J}$, ki jo zahodnoevropski jezikoslovci prečrkujejo kot Y z glasovno vrednostjo slovenske črke J, kar sem tudi upošteval.

Posebni znaki

- $\Phi = P$ ali B Ta znak se pojavi le v napisu M-01b in je taka verjetnost prečrkovanja majhna. V venetskih napisih ta znak pomeni B, v retijskih napisih tak znak pomeni P, D ali R, v starogrški pisavi pomeni Q, v staro-etrusčanski pa Q ali PH. Po razumevanju je prečrkovan kot P ali B in pri prevodu napisa sta upoštevani obe možnosti.
- $\text{Ⓞ} = B$ ali D Ta znak se pojavi 3-krat v napisu W-08 in bi pomenil D, zato je taka verjetnost prečrkovanja manjša. Pojavi pa se tudi v napisih P-101 in P-106, kjer pa bi pomenil glas za črko B. V retijskih napisih lahko pomeni B ali D, v starogrški pisavi bi lahko pomenil H, v staro-etrusčanski bi lahko pomenil F, po razumevanju pa je najverjetneje B ali D, ki sta si glasovno blizu. Pri prečrkovanju in razumevanju sta upoštevani sta različici B ali D.
- $\uparrow = T$ Ta znak se pojavi v napisu M-02 vendar ni nedvoumno izražen zato ga je moč prečrkovati kot T, L ali P. V napisih W-08, W-09, W-10 2-krat, G-105 in T-02b 2-krat in T-03 je nedvoumen in prečrkovan kot T. V napisu G-203, ki ima samo dva znaka pa bi lahko bil tudi T, enako velja za osamljeno črko v napisu T-02c. V retijskih napisih praviloma pomeni T, v starogrški pisavi je najbližji C, v staro-etrusčanski bi bila najbližja T in P. Po razumevanju pa je nedvoumno T, zato je dosledno tako tudi prečrkovan in pri razumevanju upoštevan.
- $\text{†} = T$ Znak se pojavi v napisu G-112 in je značilen za črko T, zato je tako tudi smiselno prečrkovan.
- $\text{Ÿ} = \text{Č}$ ali G Znak se pojavi v napisih G-115 in G-145 kjer je možno brati Č ali G, v napisu G-160 in G-224 se bere kot Č, v napisu W-01b pa bi lahko pomenil G ali mehčalno obliko, ki se bliža GJ, DJ ali Jə. Pri razumevanju so upoštevane naverjetnejše glasovne vrednosti Č ali G.
- $\text{ŷ} = T$ Znak je v napisu G-249 in je obrnjen in dejansko predstavlja skrajšani znak Č, zato ima tudi enako glasovno vrednost T. Ker je med dvema samoglasnikoma je gotovo soglasnik, ki se ga v venetski abecedi lahko bere tudi kot G, v etrusčanskih napisih pa se ga lahko bere tudi kot Č.
- $\text{†} = I$ Znak je le v napisu G-106, ki vsebuje le 3 črke in je brez začetka tako da se ga težje ustrezno ovrednoti, vendar verjetno predstavlja poudarjeni I, kar se ujema tudi z razumevanjem.
- $\text{Ĵ} = J$ ali S Znak je le v napisu G-244, ki je sicer nepopoln, vendar se lahko bere kot J ali kot S in obe različici sta ustrezno upoštevani. Znak bi v venetskih napisih predstavljal črko Z, ki pa je stari frigi niso imeli.
- $\text{†} = T$ Znak se pojavi v napisih G-275 in P-106 in v obeh primerih ga je možno razumeti kot T, v napisu G-275 pa je znak smiselni tudi kot velika črka T.
- $\text{X} = T$ Znak se pojavi le v napisu G-203, ki ima dva znaka $\uparrow X$ in bi skladno z venetsko, etrusčansko in starogrško pisavo praviloma pomenil T.
- Ź Znak je le v napisu G-208, ki ima le en znak, zato ni možno ugotoviti njegove glasovne vrednosti. V retijski pisavi bi lahko pomenil glas za D, Z ali Ž.
- $\text{Ÿ} = D$ Znak se pojavi le v napisu W-08, ki je ravno na tem mestu poškodovan tako, da ni moč nedvoumno ugotoviti obliko znaka; po razumevanju pa bi lahko bil D. V retijskih napisih bi pomenil D, kar je pri prečrkovanju tudi upoštevano.

Tabela 3: Pogoste stilizirane črke obrnjene desno

A	Α	Α	Α	Α	Α	Α	Α	Α	Α	Α
B	Β	Β	Β	Β	Β	Β				
D	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ				
E	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	
G	Γ	Γ	Γ							
I	Ι									
J	Ј	Ј	Ј	Ј						
K	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ				
L	Λ									
M	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ				
N	Ν	Ν	Ν	Ν						
O	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο					
P	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ					
R	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ						
S	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ
T	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ
U	Υ	Υ	Υ	Υ						
V	Φ	Φ	Φ	Φ						

Delitev zveznega besedila in prevodi

Obravnavanje predpostavljeno nerazumljivega besedila mora potekati postopno tako, da se po posameznih značilnostih določi prepoznane skupine črk: 1, 2, 3, 4, 5 in več črk, ki omogočajo določitev ustreznega pomena. Znale besede, ki predstavljajo samostalnike, glagole, pridevnike, imena, zaimke, vzklike in druge besedne oblike, omogočajo začetno delitev zveznega besedila, ki se z dopolnjevanjem znanja in izkušenj iz drugih napisov stalno dopolnjuje. Tako postajajo zvezna besedila čedalje bolj smotrno razdeljena na posamezne besede, njihovi prevodi pa čedalje bolj razumljivi in zanesljivi. Smiselna je tudi primerjava dobljenih besed s pogostimi besedami iz venetskih in retijskih napisov [5, 6].

Tabela 4: Skupine večkrat ponavljajočih se črk, ki predstavljajo besede.

Besede	Razumljivost	Številčnost	Ocena
daljše besede	razumljive	številne	odlično
	razumljive	manj številne	prav dobro
krajše besede	razumljive	številne	prav dobro
	razumljive	manj številne	dobro
	slabše razumljive		zadostno
	nerazumljive		nezadostno

Za razumevanje prebranega besedila so najpomembnejše daljše in razumljive besede, pomembne pa so tudi krajše številne besede, saj omogočajo ustrezno delitev zveznega besedila in razumevanje celotnega besedila. Nerazumljive besede ali točneje nerazumljive skupine črk so v prevodih označene z vprašaji.

Za razumevanje prebranega besedila so pomembne vse prepoznane in razumljive besede, pa tudi mnoge okrajšave. Razumljivo je, da so bile okrajšave bistveno pogostejše kot pa so danes in to tako zaradi omejenega prostora, kot tudi zaradi bistveno težjega zapisovanja v kamen, keramiko ali kovino.

Okrajšave so zelo pogoste in nam lahko kažejo tudi takratno govorno besedo, ki je tako kot tudi danes praviloma odstopala od pravopisne besede. Večkrat so izpuščene manj pomembne črke, ki jih tudi danes v pogovornem jeziku ne izgovarjamo, čeprav bi jih morali po pravopisu izgovarjati in tudi zapisati. Okrajšave so lahko delne ali pa skoraj popolne, saj največkrat opazimo le prvi del besede, včasih pa je okrajšava tako korenita, da zajema le prvo črko. Pri sodobnih okrajšavah so te zapisane z velikimi črkami, kar pri Starih Frigijcih ni mogoče, saj niso razlikovali velikih in malih črk.

Delitev praviloma zveznega besedila

- delitev pri znanih besedah,
- delitev pri znanih in pogostih okrajšavah.

Delitev zvezno pisanega besedila je pri znanih daljših besedah ustrezna in zelo zanesljiva, medtem ko je delitev pri znanih krajših besedah praviloma le zanesljiva. Pri okrajšavah je možno upoštevati delitev kot pravilno, le z dobrim razumevanjem celotnega smiselno prebranega dela napisa ali celotnega besedila.

Smer branja

Smer branja je praviloma podana s smerjo črk in je praviloma od leve proti desni, pa tudi obratno, navzgor, navzdol ali v krogu.

Pri težavnih zapisih v kamen so tudi takratni ljudje prej določili, kaj hočejo zapisati in pri tem vsaj včasih upoštevali tudi obratno smer branja, ki je tako prikazala njihovo duhovitost ali pa poseben namen. Večkrat gre tudi za prikrit namen, saj so hoteli skriti določeno vsebino pred ljudmi ali še verjetneje pred duhovi ali pa so hoteli dobiti odgovor umrlih in obratna smer branja bi bila zato kar ustrezna. Taki ugotovljeni zapisi so prevedeni tudi v obratni smeri.

Različice

Pri razumevanju vsakodnevnih besednih sporočil je za pravilno razumevanje posredovanega sporočila potrebno poznati: okolje dogodka, način podajanja, namen, v neposrednem govoru pa tudi govorico telesa. Pri starih napisih mnogo teh podatkov nimamo, zato je možnost različnega tolmačenja velika. Praviloma se različna razumevanja le delna, pri krajših napisih pa so lahko tudi povsem različna. Veliko število besednih različic lahko zmanjšuje verjetnost razumevanja, lahko pa jo tudi povečuje, če kaže na dobro istosmiselno razumevanje besedila. Številne različice povečujejo število prepoznanih besed, vendar bi bilo oporečno opuščati take različice, saj so povsem umestne in skladne s celotnim besedilom. Tudi v slovarjih so praviloma podane take različice, ki so v vsakdanjem govoru tudi bolj ali manj uporabljene.

Analize

Prečrkovanja

Prečrkovanja zahodnoevropskih jezikoslovcev so dobra osnova za določitev glasovnih vrednosti za posamezni črkovni znak, v spornih primerih pa je ustrezno vrednost možno določiti šele z dobrim razumevanjem besedila. Vsi stari frigijski napisi so obravnavani v še neobjavljenem Katalogu starih frigijskih napisov, besed in prevodov [7].

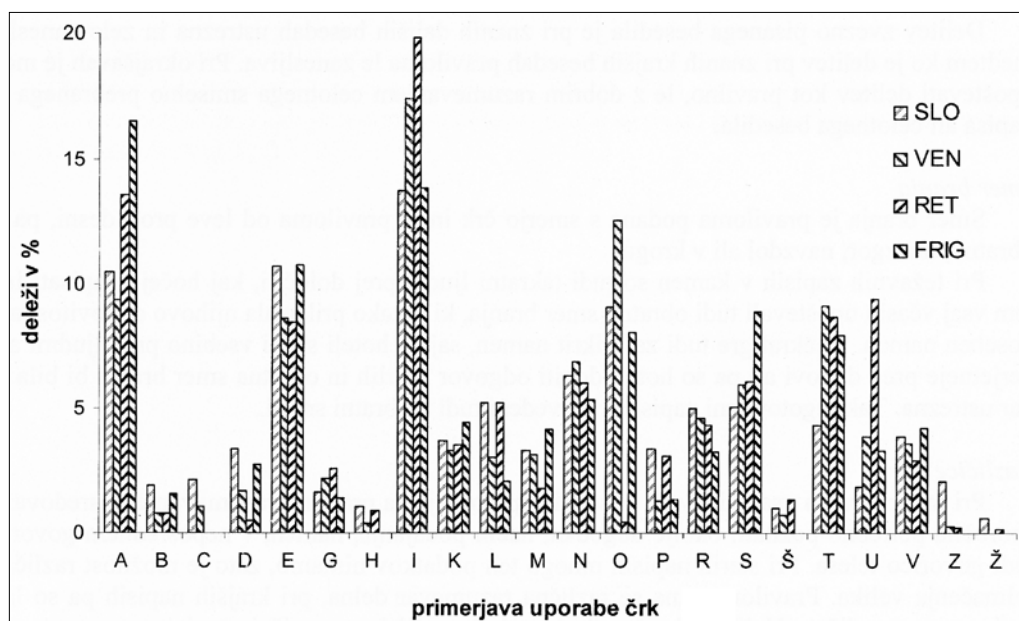
Primerjava prečrkovanj je izvedena tudi na primeru iz doktorske disertacije Primoža Jakopina: *Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v slovenskem jeziku*. Upoštevana so besedila 60 del, 40 avtorjev – vzorec S1 in vsa besedila Cirila Kosmača, 52 del – vzorec S2, v skupnem številu znakov 19.281.418, kot so podani v tabeli 28 v poglavju 5.1 Znaki. Iz tabele kjer so navedeni posamezni znaki, so sešteti vsi znaki za črke in je tako dobljeno število 14.268.254, kar je 5852 krat večji vzorec od starofrigijskega vzorca prebranih napisov s 2438 črkami. Razlika med naborom vseh znakov in naborom vseh črk v velikosti 5.013.164 znakov je velika in obsega 3.462.851 presledkov, ter drugih ločil, števil, oklepajev in drugih znakov [8].

Primerjava uporabe črk med slovenskimi besedili ter venetskimi, retijskimi in starofrigijskimi napisi je podana v grafu 1 in v tabeli 5, kjer so podana števila vseh prebranih in dodanih črk in njihovih deležev po posameznih stolpcih in sicer:

- Stolpec SLO podaja celoten nabor črk navedenih slovenskih besedil: upoštewane so le črke, ki so jih venetski, starofrigijski in retijski napisi ločevali, zato so pri slovenskih besedilih prenesene črke:

F v V, Č v C, J v I, Q v K; X, Y in W pa so izpuščene 14,267.085 črk.

Graf 1: Primerjava uporabe črk v slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besedilih

- Stolpec VEN podaja nabor črk venet. napisov brez pon. in obj. delov 7.879 črk [5].
- Stolpec RET podaja nabor črk navedenih retijskih besedil 2.301 črk [6].
- Stolpec FRIG podaja nabor črk navedenih starofrigijskih besedil 2.438 črk [7].

Komentar

- Iz grafa 1 je lepo vidno bistveno ujemanje samoglasnikov E, I in O med starofrigijskimi in slovenskimi črkami, večje odstopanje pa je pri črki A, ki je precej pogostejša.
- Pri starofrigijskih črkah je opazna izravnava med soglasniki podobne izgovorjave: med S in Š ter med črkami T, C in P.
- Opazna je zlasti razlika pri črki L, ki so jo pisali tako, kot so jo izgovarjali, zato je njen delež polovičen glede na slovenščino, kar je razumljivo zaradi določila slovenskega knjižnega jezika, da se približno pol krat piše L, izgovarja pa U.

Primerjava uporabe črk v starofrigijskih napisih glede na latinska besedila ni prikazana, je pa ugotovljeno, da so po uporabi črk starofrigijski napisi najbližje venetskimi, etruščanskimi in retijskim napisom in bistveno različni od latinskih besedil [9].

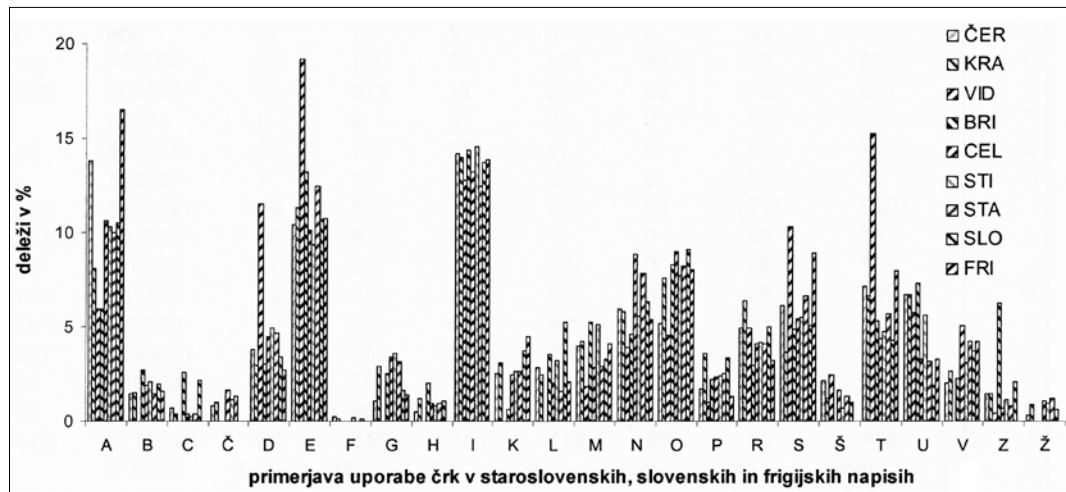
Tabela 5: Števila in deleži črk v slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besedilih

	SLO	VEN	RET	FRIG	SLO	VEN	RET	FRIG
A	1493837	738	313	402	10,47	9,37	13,60	16,49
B	276435	62	18	39	1,94	0,79	0,78	1,60
C	305904	86			2,14	1,09	0,00	0,00
D	483354	131	12	67	3,39	1,66	0,52	2,75
E	1527308	677	194	263	10,71	8,59	8,43	10,79
G	233506	175	59	34	1,64	2,22	2,56	1,39
H	149351	31	21		1,05	0,39	0,91	0,00
I	1957704	1370	456	338	13,72	17,39	19,82	13,86
K	528805	260	82	109	3,71	3,30	3,56	4,47
L	750912	240	120	51	5,26	3,05	5,22	2,09
M	471258	248	42	101	3,30	3,15	1,83	4,14
N	902321	542	139	131	6,32	6,88	6,04	5,37
O	1296470	991	11	196	9,09	12,58	0,48	8,04
P	481082	100	71	33	3,37	1,27	3,09	1,35
R	714355	366	100	79	5,01	4,65	4,35	3,24
S	720715	469	140	217	5,05	5,95	6,08	8,90
Š	142079	59	31		1,00	0,75	1,35	0,00
T	617265	719	199	194	4,33	9,13	8,65	7,96
U	268212	308	216	81	1,88	3,91	9,39	3,32
V	554206	284	68	103	3,88	3,60	2,96	4,22
Z	299833	22	5		2,10	0,28	0,22	0,00
Ž	92173	1	4		0,65	0,01	0,17	0,00
Skupaj	14267085	7879	2301	2438	100	100	100	100

Primerjava prečrkovanj je izvedena tudi glede na najstarejša slovenska besedila [10, 11]. Slikovno je primerjava prikazana v grafu 2, podatki pa so v tabelah 7 in 8.

Graf 2: Primerjava uporabe črk v staroslovenskih, slovenskih in starofrigijskih napisih – okrajšave za imena napisov so razvidne iz naslednje tabele 6

Graf je nekoliko nepregleden, zato so za primerjavo iz tabele 7 izračunani količniki deležev glede na slovenščino in podani v tabeli 6. Upoštewane so samo črke uporabljene v starofrigijskih napisih, saj bi bila drugačna primerjava neustrezna:

- Daleč največja odstopanja ima Videmski rokopis pri črkah D, E, S in T, nato sledita starofrigijski pri črkah A, S in T ter Černjanski pri črkah A, O in U.
- Odstopanja nad 40 % – količnik manj kot 0,60 in več kot 1,66 so označena normalno.
- Odstopanja nad 50 % – količnik manj kot 0,50 in več kot 2,00 so označena krepko-poševno.

Tabela 6: Staroslovenski in starofrigijski napisi z navedenimi črkami in označbami večjega odstopanja glede na slovenska besedila

Besedila	Literatura	Črke večjih odstopanj glede na slovenska besedila								Točke	
Černjanski	[10]	L	P	T	<i>U</i>	V					6
Kranjski	[10]	G	L	<i>U</i>							4
Videmski	[10]	A	<i>D</i>	E	M	O	P	<i>S</i>	<i>T</i>	<i>U</i>	13
Brižinski	[11]	A	R	<i>U</i>							4
Celovski	[11]	<i>G</i>	<i>L</i>	U							5
Stiški	[11]	<i>G</i>	<i>U</i>								4
Starogorski	[11]	G	<i>L</i>	U							4
Starofrigijski	[7]	<i>L</i>	P	S	T	U					6

Pri točkovanju so krepko in poševno označena odstopanja upoštevana dvojno.

Po navedenem točkovanju so sedanji slovenščini so najbolj podobni kranjski, brižinski, stiški in starogorski napisi s štirimi točkami.

Slovenščini so srednje podobni celovski s petimi ter černjanski in starofrigijski črkopis s šestimi točkami.

Daleč najbolj pa odstopa videmski zapis, kar kaže na njegovo enostransko vsebino, saj zajema samo števila. Podobno je večje odstopanje prisotno tudi pri vseh starih zapisih, ki vedno vsebujejo večji delež napisov s spominom na umrle.

Točke, ki so jih vsem primerjanim besedilom prinesle posamezne črke, so: A-2, D-2, E-1, G-6, L-8, M-1, O-1, P-3, R-1, S-3, T-4 in U-13. Izrazito izstopata črki L in U zaradi določila slovenskega pravopisa, da se na koncu besed piše L in izgovarja U.

Primerjava z latinščino ni prikazana, je pa v raziskavi [9] ugotovljeno, da so starofrigijski napisi po uporabi črk bistveno bližje starslovenskim napisom kot pa latinskim besedilom.

Latinska primerjalna besedila so na spletu [12].

Tabela 7: Število črk v Černjanskih, Kranjskih, Videmskih, Brižinskih, Celovških, Stiških, Starogorskih, Slovenskih in Starofrigijskih besedilih

	ČER	KRA	VID	BRI	CEL	STI	STA	SLO	FRI
A	995	160	29	263	78	460	75	1493837	402
B	105	30	0	120	14	94	11	276435	39
C	50	7	0	115	3	10	3	305398	0
Č	61	20	0	0	12	51	10	506	0
D	273	59	56	136	33	221	35	483354	67
E	756	224	93	586	74	416	94	1527308	263
F	17	3	0	0	0	9	0	15671	
G	77	58	0	111	25	161	24	233506	34
H	37	24	0	89	7	38	7	149351	
I	1023	277	62	636	97	648	94	1954285	338
K	181	62	0	27	18	119	20	528194	109
L	207	49	0	156	15	143	12	750912	51
M	286	84	9	233	21	228	22	471258	101
N	428	115	19	204	65	247	59	902321	131
O	375	150	22	369	66	345	62	1296470	196
P	122	72	5	99	17	107	19	481082	33
R	358	126	24	132	30	185	31	714355	79
S	444	73	50	215	40	246	50	720715	217
Š	155	24	12	0	12	31	10	142079	
T	516	131	74	237	32	212	43	617265	194
U	485	133	28	326	24	250	24	268212	81
V	146	53	0	101	37	137	32	536711	103
Z	106	29	2	279	5	50	6	299833	
Ž	23	17	0	0	8	43	9	92173	
Skupaj	7226	1980	485	4434	733	4451	752	14261231	2438

Tabela 8: Deleži črk v Černjanskih, Kranjskih, Videmskih, Brižinskih, Celovških, Stiških, Starogorskih, Slovenskih in Starofrigijskih besedilih

	ČER %	KRA %	VID %	BRI %	CEL %	STI %	STA %	SLO %	FRI %
A	13,77	8,08	5,98	5,93	10,64	10,33	9,97	10,47	16,49
B	1,45	1,52	0,00	2,71	1,91	2,11	1,46	1,94	1,60
C	0,69	0,35	0,00	2,59	0,41	0,22	0,40	2,14	0,00
Č	0,84	1,01	0,00	0,00	1,64	1,15	1,33	0,00	0,00
D	3,78	2,98	11,55	3,07	4,50	4,97	4,65	3,39	2,75
E	10,46	11,31	19,18	13,22	10,10	9,35	12,50	10,71	10,79
F	0,24	0,15	0,00	0,00	0,00	0,20	0,00	0,11	0,00
G	1,07	2,93	0,00	2,50	3,41	3,62	3,19	1,64	1,39
H	0,51	1,21	0,00	2,01	0,95	0,85	0,93	1,05	0,00
I	14,16	13,99	12,78	14,34	13,23	14,56	12,50	13,70	13,86
K	2,50	3,13	0,00	0,61	2,46	2,67	2,66	3,70	4,47
L	2,86	2,47	0,00	3,52	2,05	3,21	1,60	5,27	2,09
M	3,96	4,24	1,86	5,25	2,86	5,12	2,93	3,30	4,14
N	5,92	5,81	3,92	4,60	8,87	5,55	7,85	6,33	5,37
O	5,19	7,58	4,54	8,32	9,00	7,75	8,24	9,09	8,04
P	1,69	3,64	1,03	2,23	2,32	2,40	2,53	3,37	1,35
R	4,95	6,36	4,95	2,98	4,09	4,16	4,12	5,01	3,24
S	6,14	3,69	10,31	4,85	5,46	5,53	6,65	5,05	8,90
Š	2,15	1,21	2,47	0,00	1,64	0,70	1,33	1,00	0,00
T	7,14	6,62	15,26	5,35	4,37	4,76	5,72	4,33	7,96
U	6,71	6,72	5,77	7,35	3,27	5,62	3,19	1,88	3,32
V	2,02	2,68	0,00	2,28	5,05	3,08	4,26	3,76	4,22
Z	1,47	1,46	0,41	6,29	0,68	1,12	0,80	2,10	0,00
Ž	0,32	0,86	0,00	0,00	1,09	0,97	1,20	0,65	0,00
skupaj	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Analize prevodov

V Katalogu napisov in besed so prikazane delitve zveznega besedila na besede, prevodi v slovenščino in angleščino ter ocene verjetnosti prevodov prebranih napisov.

Upoštevana so do sedaj znana razumevanja starofrigijskih napisov A Ambrozica v navedeni literaturi [3] in sicer:

- M-01a, M-01a, M-02, M-04, M-05,
- W-01a, W-01b, W-01c, W-04, W-08, W-09, W-10,
- G-02, G-105, G-116, G-129, G-136, G-144, G-145, G-228,
- P-02, P-03, P-04a, P-04c, P-05,
- D-102

Pogostejše besede

Za ocenjevanje ustreznosti prevodov so pomembne pogostejše besede, ki imajo zaradi pogostosti večjo verjetnost in s tem povečujejo verjetnost ustrezne delitve zveznih napisov in njihovih prevodov. Pogoste značilne in vsaj dve-črkovne besede so prikazane v tabeli 9. Pri vsaki skupini zapisanih besed, ki se nizajo v začetnem stolpcu, je v vrstici za prevodom po vrstnem redu za vsako besedo podano tudi njihovo število v slovarju starofrigijskih besed, na koncu pa še njihovo skupno število.

Navedene pogoste in zelo pogoste besede omogočajo ustrezno delitev zveznega besedila in njegovo razumevanje. Delitev zveznega besedila je sicer razvidna, vendar je pogosto možna v različicah, zato je navedeni spisek v pomoč predvsem pri ugotavljanju zanesljivosti posamezne delitve. V spisku niso upoštevane posamezne črke, ki sicer predstavljajo dokaj veliko množico dovolj zanesljivih pomenov, vendar se pri njih pogosto izraža večpomenskost.

Tabela 9: Pogoste značilne in vsaj dve-črkovne starofrigijske besede [7, 13]

Zapisane besede	Prevod	Posamezno število besed	Skupaj
agar, agart, agon, garie, garu, gork, guri, kurja, kurl, onetiv, skurl	goreti, kuriti	1, 1, 1, 1, 1, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 1	13
aea, ai, aie, aiev, aijo, eia, eja, eje, eji, ia, iai, iaii, iaj, nin, nina, pa	aja, nina, spi	1, 2, 3, 1, 1, 3, 2, 1, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 2	24
ak, aki, ako, ik	ako	9, 3, 1, 3	16
are, jar	jar, mlad	1, 1	2
ae, al, ali, il, pa, sai, saj, sei, toda	ali, toda	1, 3, 3, 1, 1, 2, 1, 1, 1	14
en, ena, ene, eni, eno, ieno, jen, un	en, eni, in	4, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 3	15
ata, atas, atata, ate, ates, ati, atoi, atta, atte	ata	24, 2, 1, 9, 3, 10, 1, 1, 1	52
baba, babi, nana, nani	nona	8, 1, 2, 1	12
beja, bejad, bi, bija, bile, bit, bo	bil	3, 1, 4, 1, 1, 1, 1	12
ben, gun, van, vani, ven, vun	ven	1, 1, 2, 1, 1, 1	7
bag, bagun, bok, bug, vug	bog	1, 1, 1, 1, 2	6
da,	da	10	10
da, dado, dae, dai, daj, daje, dajet, dala, das, deu, dj, doj, dui, podas	daj, dal, podaj	1, 1, 7, 2, 1, 1, 1, 1, 2, 3, 1, 1, 1, 1, 1	24
davoi, devo, doika	dekle	1, 1, 3	5
dom, dum, duma, dume	doma	1, 1, 3, 1	6
ej, ia, ie, ja, je, jes	je	1, 1, 13, 3, 2, 1	21
aei, aes, ais, aisa, aoa, aua, av, ei, iei, io, ioi, jaa, jai, jaj, joj, ioj, iui, oj, oje, ou, uis,	ais, aua, joj	1, 1, 5, 1, 2, 2, 2, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 3, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 1	40
gastoi, gastoj	gostov	1, 1	2
gin, gine, moro, morot, mro, mroje, murtan, saga, sagi, sago, seg, umre	gine, mre, umre	1, 2, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 1	13
ima, imam, iman, imej, imel, iml, man, mate, mej, mel	ima, imej, imel	2, 2, 2, 2, 1, 1, 1, 1, 1, 1	14
iv, ive, ivi	živi	2, 1, 2	5

is, isa	isti	6, 1	7
jos, pak, se,	še	2, 1, 8	11
ka, kai, ke, kea, kia, kie, las, ta, tam, te, ti, tia, tle, to, tolo, tu, vte	ke, tam, tu, tja	1, 1, 6, 1, 1, 1, 3, 1, 1, 7, 1, 2, 1, 3, 1, 8, 1	40
kad, ke, ko, ku	ko	3, 2, 4, 7	16
kako, kaku, ke,	kako	1, 1, 1	3
ke, ki	ki	1, 5	6
la, le, li	le	6, 3, 1	10
aragaj, magi, magie, uragi, vrekun	mag, vrag	1, 2, 1, 1, 2	7
mama, mami, mamita, mamu, mamuta, matar, mate, mater, matera, materej, materan	mama, mati	1, 2, 1, 2, 2, 4, 1, 3, 1, 1, 3	21
man, mana, me, mem, men, mi, mn. mnoj	mi	6, 1, 3, 3, 2, 12, 1, 1	29
mek, meka, mekais, mekas	miren, mehak	1, 5, 1, 6	13
maras, saka, sakem, siakem	ljubim	1, 2, 3, 1	7
na	na	11	11
nanogav	stvaren	4	4
nat, natr, no, nut, nuti, unutra	not, notri	2, 1, 2, 4, 1, 1	11
ake, oka, uke	oko	1, 2, 1	4
na, ne, nej, ni, niki	ne, ni	2, 4, 1, 8, 1	16
or, ori, rate, ratam, urati	orati	1, 1, 1, 1, 1	5
os, osae, ose, oso, oste	ostani	32, 1, 1, 1, 1	36
pi, pio, pit, pijana, puio	pij, pijan	1, 1, 1, 2, 1	6
raus, rva, rvas, rvo, rvots	rval, boril	1, 1, 1, 1, 1	5
arkiae, kute, nav, neger, ru, rut, vebru	grob	1, 1, 4, 1, 3, 1, 1	12
id, sei, seu, sol	šel	1, 1, 1, 1	4
se, seam, sei, seie, seji, sia, sie, sieie, sadi, sadim, sajil, sojali	sadim, sejem	1, 1, 1, 1, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 1, 1	13
isial, si, sia, sie, soi,	sije	1, 1, 2, 1, 4	9
sit, sita, site, sito	sit	6, 1, 1, 1	9
sav, suia, ues, usa, ussa, ves, vos, vse	ves, vsega	1, 1, 1, 1, 1, 1, 6, 1	13
esi, sa, se, si, so	se, si, so	1, 4, 8, 16, 9	38
ta, tai, taj, te, tea, tei, tej, teto, ti, toj, toti, tut	ta, te, tej, ti,	17, 1, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 1, 1, 1, 1	30
te, tevo, ti, tib, toa, toi, toia, toie, toj, tojo, tua, ve, vi, vos	ti, tebi, tvoj	1, 1, 19, 1, 1, 1, 1, 1, 9, 1, 1, 1, 1	39
be, vai, ve, vei, veia, vej, vem, vesta, voi	ve, vej	1, 3, 2, 7, 1, 2, 1, 1, 1	19
nav, neb, rae, rej, raj, van, vanak, vano	van, nebo	4, 1, 1, 1, 1, 6, 1, 1	16
uk, uke,	uk	3, 2	5
modrov, modrovia, um, uman, umanek, umen, umik	moder, um, umen	1, 1, 1, 1, 1, 1, 1	7
voine, voivete, vojsekej	vojne	3, 1, 1	5
gl, vi, vid, vite	glej, vidi	1, 1, 1, 2	5

- V primerjavi s pogostimi besedami v venetskih napisih je pri starofrigijskih pogostost manjša in od verovanjskih venetskih bolj usmerjena v vsakodnevno življenje. Najpogostejša je beseda OS, ki se pojavlja 32 krat, ATA, ki se pojavlja 24 krat in TI, ki se pojavlja 19 krat. V venetskih napisih pa so najpogostejše besede vzklik IOI – 105 krat, nagovor TI – 50 krat in vzklik IAI – 48 krat, v retijskih pa TI – 31 krat, TU – 24 krat in SI – 17 krat.

Prikaz in utemeljitev pomena posameznih pogostih besed

Imena možnih božanstev

V starofrigijskih napisih ni zaslediti imen božanstev.

Besede ki izražajo verovanje

Besede: **nav, neb, rae, rej, raj, van, vanak, vano**, s pomenom nebo ali raj se pojavljajo 16 krat; besede: **bag, bagun, bok, bug, vug**, s pomenom bog se pojavljajo 6 krat; torej se najpogostejši izrazi za verovanja pojavljajo skupno 22 krat. V 421 prebranih venetskih napisih se besede ki izražajo verovanje pojavljajo 223 krat, v 207 prebranih starofrigijskih napisih pa le 22 krat, torej kar $207/421 \times 223/22 = 4,98$ krat manj.

Besede ki izražajo željo po ugodnem posmrtnem bivališču

Besede: **aea, ai, aie, aiev, ajjo, eia, eja, eje, eji, ia, iai, iaii, iaj, nin, nina, pa**, s pomenom aja, leži, spi in željo ljudi po ugodnem posmrtnem bivališču za pokojnika se pojavljajo skupno 24 krat, pri venetskih napisih pa 176 krat, torej $207/421 \times 176/24 = 3,61$ krat manj.

Besede ki izražajo žalost po pokojniku ali žalost nad njegovo usodo

Besede: **aei, aes, ais, aisa, aoa, aua, av, ei,iei, io, ioi, jaa, jai, jaj, joj, ioj, iui, oje, ou, uis**, s pomenom joj in podobnimi pomeni, ki izražajo žalost po pokojniku ali žalost nad njegovo usodo so zelo pogosti, večkrat jih je tudi precej v enem samem napisu, zato se pojavljajo 40 krat, pri venetskih napisih pa 201 krat, torej $207/421 \times 201/40 = 2,47$ krat manj.

Besede ki izražajo sorodstvena razmerja

Besede: **ata, atas, atata, ate, ates, ati, atoi, atta, atte**, s pomenom ata se pojavljajo 52 krat; besede: **baba, babi, nana, nani** s pomenom babica, nona se pojavljajo 12 krat; besede **mama, mami, mamita, mamu, mamuta, matar, mate, mater, matera, materej, materan** s pomenom mati se pojavljajo 21 krat; besedi **bonok** in **son** s pomenom vnuk in sin se pojavita 2 krat, skupno se pojavljajo pogostejši izrazi za sorodnike kar 87 krat, pri venetskih napisih pa 75 krat, torej kar $207/421 \times 75/87 = 0,42$ kar je 2,36 krat več. Beseda ata se pojavlja izjemno pogosto kar kaže na zelo velik vpliv očeta v družinskem in družbenem življenju.

V retijskih napisih se besede sorodstvenih razmerij pojavljajo 23 krat ali $207/219 \times 23/87 = 0,24$ ali 4,00 krat manj kot v starofrigijskih napisih.

Besede ki izražajo dar, darovanje, darovalca in osebo za katero se daruje

Besede: **da, dado, dae, dai, daj, daje, dajet, dala, das, deu, dj, doj, dui, podas** s pomenom daj, daruj se pojavljajo 24 krat, pri venetskih napisih pa 232 krat, torej kar $207/421 \times 232/24 = 4,75$ krat manj.

Besede ki izražajo urok, čarovnijo in čarovnika

Besede povezane s čarovnijo: **aragaj, magi, magie, uragi in vrekun**, s pomenom mag in vrag se pojavljajo le 7 krat, pri venetskih napisih pa 72 krat, torej kar $207/421 \times 72/7 = 5,05$ krat manj.

Besede ki izražajo željo, da pokojni ostane mlad ali enak

Besede: **are, jar**, s pomenom mlad se pojavljajo 2 krat; besede: **os, osae, ose, oso, oste**, s pomenom ostani se pojavljajo 36 krat; besedi: **is, isa** s pomenom isti se pojavljajo 7 krat; besede **iv, ive, ivi** s pomenom živ se pojavijo 5 krat, torej skupno 48 krat, pri venetskih napisih pa 131 krat, torej le $207/421 \times 131/48 = 1,34$ krat manj.

Besede ki izražajo smrt, ogenj, grob in pokop

Besede: **gin, gine, moro, morot, mro, mroje, murtan, saga, sagi, sago, seg, umre** s pomenom smrt in umrl se pojavljajo 13 krat; besed: **arkiae, kute, nav, neger, ru, rut, veburu**, s pomenom pokop, grob se pojavljajo 12 krat; besede: **agar, agart, agon, garie, garu, gork, guri, kurja, kurl, kuru, onetiv, skurl**, s pomenom ogenj se pojavljajo 13 krat; torej skupno kar 38 krat, pri venetskih napisih pa 103 krat, torej le $207/421 \times 103/38 = 1,33$ krat manj.

Besed, ki se nanašajo na pokojne je v starofrigijskih napisih bistveno manj kot v venetskih, razen besed želja in pokopa, kjer je razlika le majhna. Sorodstvenih izrazov, kjer se stikata posvetna in duhovna vsebina, pa je bistveno več. Tu še posebej izstopajo izrazi za očeta, ki predstavljajo 69 % sorodstvenih izrazov.

Besede, ki imajo povsem posvetni pomen

V venetskih napisih so redkejše besede, ki imajo jasen in povsem posvetni pomen, zato je smiselna primerjava retijskih in starofrigijskih napisov:

- besede: **pi, pio, pit, pijana, puio** s pomenom pij in pijan se pojavijo 6 krat, besede **gastoi, gastoj** s pomenom gostov se pojavijo 2 krat, torej skupno 8 krat; v retijskih pa 20 krat ali $207/219 \times 20/8 = 2,36$ krat manj.
- besede: **avu, iav** s pomenom javi se pojavijo le 2 krat, v retijskih pa kar 15-krat ali $207/219 \times 15/2 = 7,09$ krat manj.
- besede: **uk, uke** s pomenom uk, učiti se pojavijo 5 krat, besede: **modrov, modrovia, um, uman, umen, umik** s pomenom umen se pojavijo 7 krat, besede: **be, vai, ve, vei, veia, vij, vem, vesta, voi** s pomenom ve, vej se pojavijo 19 krat torej skupno kar 31 krat, v retijskih pa 17 krat ali $207/219 \times 17/31 = 0,52$ ali 1,93 krat več.
- besede: **iv, ive, ivi** s pomenom živ in živi se pojavijo 5 krat, v retijskih pa 8 krat ali $207/219 \times 8/5 = 1,51$ krat manj.

- besede: **se, seam, sei, seie, seji, sia, sie, sieie, sadi, sadim, sajil, sojali** s pomenom seje, sadi se pojavijo 13 krat, besede: **or, ori, rate, ratam, urati** s pomenom orati se pojavijo 5 krat, skupno 18 krat; v retijskih in venetskih besedilih takih besed ni; v retijskih besedilih prevladujejo besede lova, ki se pojavljajo 14 krat ali $207/219 \times 14/18 = 0,74$ ali 1,36 krat več v starofrigijskih napisih.

Tudi ta pregled potrjuje, da je vsebina starofrigijskih napisov tudi iz vsakdanjega življenja, zato nam ti napisi odkrivajo ali dodatno opisujejo mnoge tedanje običaje, načine dela in življenja. Besed pitja, javljanja in življenja je v starofrigijskih napisih manj, besed umnosti in dejavnosti pa več kot v retijskih napisih.

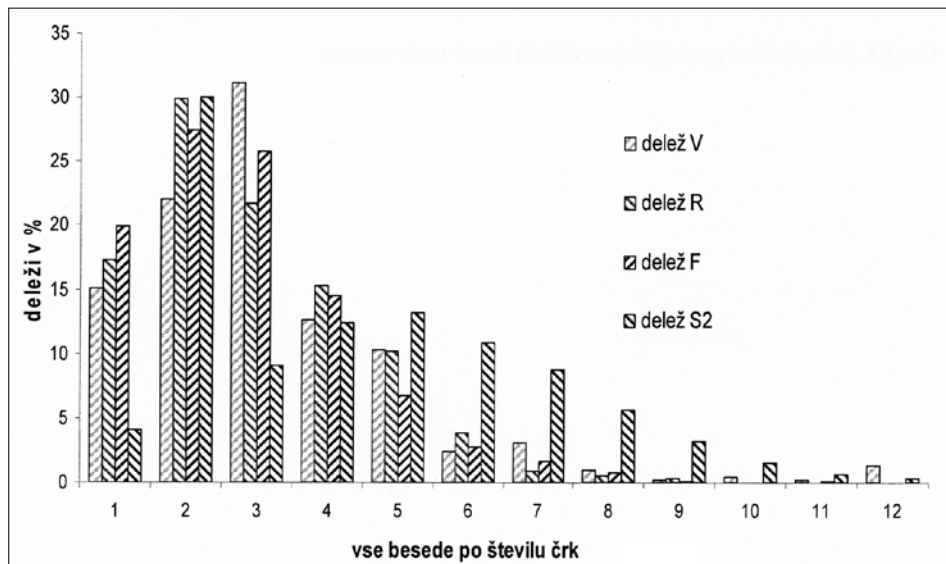
Primerjava slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besedil

Primerjava dolžin vseh besed

Primerjava slovenskih besedil je glede na dolžino besed podana v grafu 3 in v tabeli 10.

- vzorec slovenskih besedil S2 [8],
- venetskih napisov brez ponavljalnih in objokovalnih delov – V,
- retijskih napisov – R in
- starofrigijskih napisov – F,

Graf 3: Primerjava dolžin vseh slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed

- Iz grafa je razvidno bistveno odstopanje pri eno črkovnih besedah, kar je pogojeno z mnogimi okrajšavami. Nesorazmerje pri slovenščini je pri dve črkovnih besedah, kar je pogojeno s knjižnim jezikom, ki veliko eno črkovnih besed v slovenskih narečjih, piše kot dve črkovne besede. Pri tri črkovnih besedah pa je razlika predantičnih napisov pogojena z mnogimi vzkliki: AIA, IOI itd, ki so najpogostejši pri venetskih napisih ter besede ATA, ATE, ATI, VAN, NAV in VEL, ki so pogoste v starofrigijskih

napisih. Opazno je večje odstopanje vseh predantičnih napisov pri daljših besedah, ki v kratkih napisih niso pogoste.

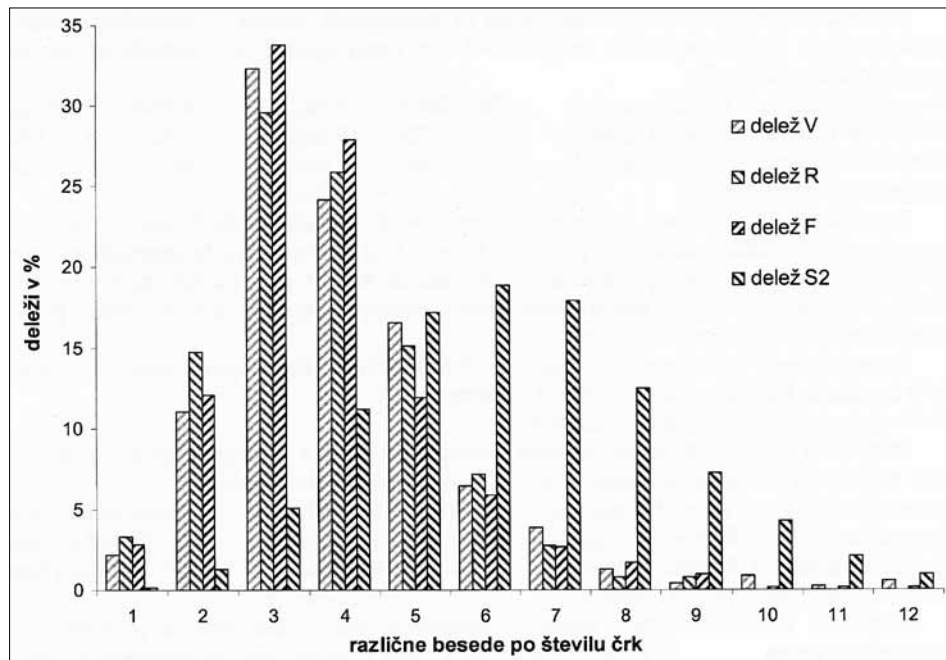
Tabela 10: Porazdelitev po dolžinah vseh besed po vseh vzorcih

Št. črk.	Vseh besed						
	Štev. V	Štev. R	Štev. F	Delež V	Delež R	Delež F	Delež S2
1	366	135	173	15,09	17,33	19,95	4,10
2	534	233	238	22,01	29,91	27,45	30,00
3	754	169	224	31,08	21,69	25,84	9,05
4	306	119	126	12,61	15,28	14,53	12,35
5	251	79	59	10,35	10,14	6,81	13,20
6	59	30	24	2,43	3,85	2,77	10,80
7	76	7	14	3,13	0,90	1,61	8,70
8	24	4	7	0,99	0,51	0,81	5,70
9	6	3	1	0,25	0,39	0,12	3,25
10	11	0	0	0,45	0,00	0,00	1,60
11	6	0	1	0,25	0,00	0,12	0,70
12	33	0	0	1,36	0,00	0,00	0,30
VSE	2426	779	867	100	100	100	99,75

Pri slovenščini vsota deležev ni 100 %, saj se daljše besede še nadaljujejo.

Primerjava dolžin različnih besed

Graf 4. Porazdelitev po dolžinah različnih besed vseh vzorcev

Tabela 11: Porazdelitev po dolžinah različnih besed po vseh vzorcih

Različnih besed							
Št. črk.	Štev. V	Štev. R	Štev. F	Delež V	Delež R	Delež F	Delež S2
1	21	17	18	1,86	3,29	2,78	0,20
2	114	76	78	10,11	14,70	12,04	1,26
3	369	153	219	32,71	29,59	33,80	5,05
4	287	137	181	25,44	25,92	27,93	11,20
5	198	79	77	17,55	15,09	11,88	17,18
6	72	37	38	6,38	7,16	5,86	18,88
7	34	14	17	3,01	2,71	2,62	17,95
8	15	4	11	1,33	0,77	1,70	12,47
9	3	4	6	0,27	0,77	0,93	7,25
10	7	0	1	0,62	0	0,15	4,30
11	5	0	1	0,44	0	0,15	2,06
12	3	0	1	0,27	0	0,15	1,00
Vse	1128	521	648	100	100	100	98,80

– Pri slovenščini vsota deležev ni 100 %, saj se tudi daljše različne besede še nadaljujejo.

Primerjavo izvedemo tudi s porazdelitvijo dolžin različnih besed, ki je podana v poglavju 5.2.2 Dolžine besed na sliki 14 [8]. Primerjava je podana v Grafu 4 in tabeli 11 in sicer:

- V podaja deleže vseh različnih besed prebranih venetskih besedil po številu črk.
- R podaja deleže vseh različnih besed prebranih retijskih besedil po številu črk.
- F podaja deleže vseh različnih besed prebranih starofrigijskih besedil po številu črk.
- S2 podaja delež različnih besed v drugem vzorcu slovenskih besedil po številu črk.

Ta primerjava od vseh najbolj odstopa od slovenskih besedil, kar je razumljivo, saj je nabor različnih venetskih, retijskih in starofrigijskih besed zaradi velike podobnosti večine napisov, primerjalno zelo majhen. Izrazito so očitne okrajšave in kratki vzkliki žalosti, zato je podobnost venetskih, retijskih in starofrigijskih zapisov dokaj velika.

Dobro je ujemanje s slovenskim vzorcem pri 5-črkovnih besedah, pri daljših besedah pa ujemanje hitro pada in pri deset in več črkovnih besedah ujemanja ni več, razen pri venetskih napisih, zaradi imena božanstva Trumuscatei v različnih oblikah.

Primerjava povprečnih dolžin besed in napisov

Primerjava povprečnih dolžin vseh besed

Primerjava povprečnih dolžin vseh besed in predantičnih napisov: v venetskih napisih brez ponavljanja in objokovanja »V«, retijskih »R« in starofrigijskih »F« napisih ter slovenskih leposlovnih besedilih »S«.

Povprečne dolžine V besed in napisov $7879/2426 = 3,25$ črk $2426/421 = 5,76$ besed
 Povprečne dolžine R besed in napisov $2301/ 779 = 2,95$ črk $779/219 = 3,56$ besed
 Povprečne dolžine F besed in napisov $2438/ 867 = 2,81$ črk $867/207 = 4,19$ besed
 Povprečne dolžine S besed $= 4,55$ črk [8]

Povprečna dolžina besed v slovenskih leposlovnih vzorcih je 4,55 črk, ob upoštevanju mnogih okrajšav zaradi težavnega pisanja v kamen, kost ali keramiko in narečnih govorov, ki krajšajo besede, pa moramo pričakovati v pred-antičnih napisih precej krajše povprečne dolžine besed, to je okoli tri črke. Venetski napisi imajo največjo povprečno dolžino besed, predvsem zaradi številnih daljših imen božanstev.

Venetski napisi so v povprečju najdaljši s 5,76 besedami, starofrigijski napisi so v sredini s 4,19 besedami, retijski pa so najkrajši s 3,56 besedami.

Primerjava povprečnih dolžin različnih besed

Primerjava povprečnih dolžin različnih besed: venetskih s ponavljalnimi in objokovalnimi deli, retijskih in starofrigijskih napisih ter slovenskih leposlovnih besedilih.

Povprečne dolžine r. V besed in napisov $4469/1126 = 3,97$ črk $1126/421 = 2,67$ besed
 Povprečne dolžine r. R besed in napisov $1959/521 = 3,76$ črk $521/219 = 2,38$ besed
 Povprečne dolžine r. F besed in napisov $2461/648 = 3,80$ črk $648/207 = 3,13$ besed
 Povprečne dolžine različnih S besed $= 8,00$ črk [8]

Povprečna dolžina različnih besed v slovenskih leposlovnih vzorcih je 8,00 črk, ob upoštevanju mnogih okrajšav zaradi težavnega pisanja v kamen, kost ali keramiko in narečnih govorov, ki krajšajo besede, pa moramo pričakovati v pred-antičnih napisih tudi precej krajše povprečne dolžine različnih besed in sicer okoli štiri črke, to je približno le polovico dolžine slovenskih leposlovnih besed, saj so zaradi okrajšav pogoste tudi različne kratke besede.

Povprečna dolžina različnih besed se dovolj dobro ujema s predpostavljeno dolžino 4 črk. Glede na vse besede, se povprečne dolžine različnih venetskih besed povečajo za 0,72 črke ali za 22 %, pri retijskih besedah se povečajo za 0,81 črke ali 27 % in pri starofrigijskih besedah se povečajo za 0,99 črke ali za 36 %.

Pri različnih besedah je razmerje povprečnih dolžin napisov spremenjeno, saj so venetski napisi po vsebini zelo podobni in je zmanjšanje zato največje. Starofrigijski napisi imajo povprečno največ različnih besed, venetski manj in retijski najmanj. Povprečne dolžine napisov se pri venetskih zmanjšajo za 3,09 besed, pri starofrigijskih za 1,06 besed in pri retijskih za 1,18 besed.

Primerjava najpogostejših besed

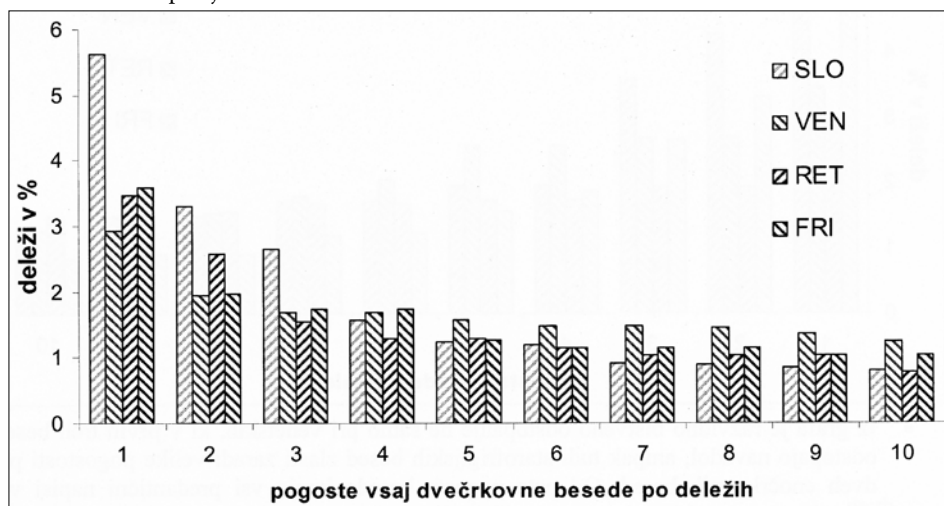
V poglavju 5.2.1 Rast besednega zaklada je tudi tabela 35 z najpogostejšimi besedami obeh vzorcev z njihovimi deleži [8], zato primerjamo tudi na tej osnovi. V tabeli 12 in grafu 5 je 10 najpogostejših vsaj dvehčrkovnih besed v slovenskih besedilih ter v venetskih, retijskih in starofrigijskih napisih, brez obratne smeri branja in z njihovimi deleži.

Tabela 12: Deset najpogostejših vsaj dvehčrkovnih slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed z njihovimi deleži

SLO	je/5,63	in/3,31	se/2,65	da/1,56	na/1,24	so/1,19	pa/0,91	ne/0,90	ki/0,84	bi/0,80
VEN	ioi/2,93	ti/1,94	iai/1,69	ego/1,69	vi/1,57	donasto/1,48	mego/1,48	kos/1,44	Reiti/1,36	van/1,24
RET	ti/3,47	tu/2,57	si/1,54	ii-je/1,28	ga/1,28	le/1,56	ke/1,03	iti/1,03	ie/1,03	iai/0,77
FRI	os/3,58	ti/1,96	ata/1,73	si/1,73	mi/1,27	da/1,15	na/1,15	ie/1,15	toj/1,04	ak/1,04

- Medtem ko najpogostejše slovenske besede niso razumljive brez stavčnih povezav z ostalimi besedami, je pri venetskih besedilih samostojno razumljivih kar 8 besed, pri retijskih le 2 besedi, pri starofrigijskih pa že 3 besede.
- Slovenski leposlovni vzorci so pretežno povedni, zato so najpogostejše besede JE, IN in SE; venetski so usmerjeni k pokojnikom zato so najpogostejše besede IOI, TI in IAI; retijski so usmerjeni v neposredno delovanje zato so najpogostejše besede TI, TU in SI; starofrigijski pa so usmerjeni tako k pokojnikom kot k delovanju zato so najpogostejše besede OS, TI in ATA.

Graf 5: Deset najpogostejših vsaj dvečrkovnih slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed uvrščenih po njihovih deležih

- Deleži retijskih in starofrigijskih besed so nekoliko bližji slovenskemu vzorcu, saj je njihova raznovrstnost večja kot pri venetskih napisih.

Pomembna razlika se pokaže če upoštevamo tudi enočrkovne besede, saj jih je zaradi okrajšav in narečnega zapisa bistveno več kot pa v knjižnem jeziku, ki ga prestavlja slovenski vzorec. Ti podatki so pokazani v tabeli 13.

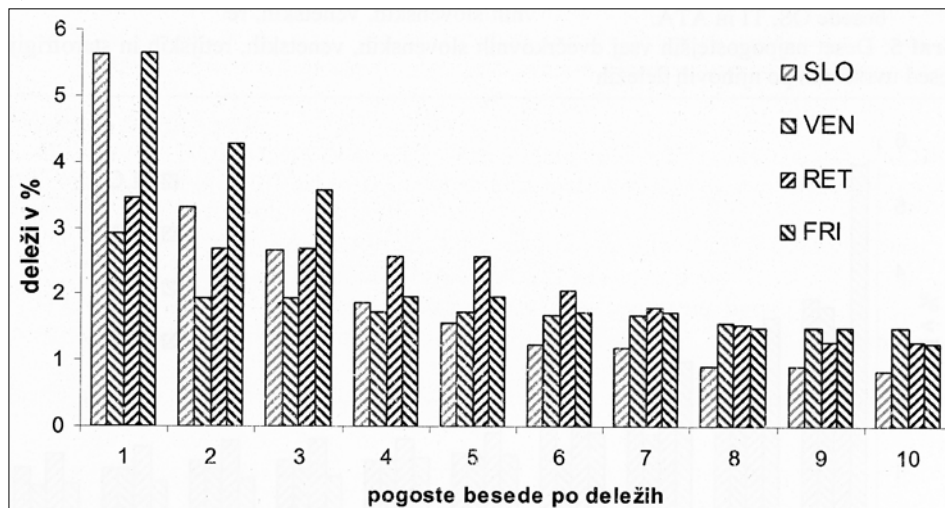
Tabela 13: Deset najpogostejših slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed z njihovimi deleži

SLO	je/5,63	in/3,31	se/2,65	v/1,86	da/1,56	na/1,24	so/1,19	pa/0,91	ne/0,90	ki/0,84
VEN	ioi/2,93	ti/1,94	t-tu/1,94	i-je/1,73	i-in/1,73	iai/1,69	ego/1,69	vi/1,57	donasto/1,48	mego/1,48
RET	ti/3,47	e-je/2,70	i-in/2,70	tu/2,57	i-je/2,57	t-tu/2,05	l-le/1,80	si/1,54	ga/1,28	ii-je/1,28
FRI	s-s/5,65	e-je/4,27	os/3,58	ti/1,96	t-tu/1,96	ata/1,73	si/1,73	t-ta/1,50	a-toda/1,50	mi/1,27

- Tudi pri tem prikazu je razmerje podobno, saj najpogostejše slovenske besede niso samostojno razumljive, venetske pa so samostojno razumljive še vedno v polovici primerov, samostojno razumljivih retijskih pa ni več, starofrigijske pa sta le dve.
- Deleži se v tem primeru povečajo saj se je pri slovenščini pojavila ena, pri venetskih

napisih tri, pri retijskih in starofrigijskih pa kar pet enočrkovnih pogostih besed. Pri enočrkovnih besedah je poleg črke podan tudi njihov pomen.

Graf 6: Deset najpogostejših slovenskih, venetskih, retijskih in starofrigijskih besed uvrščenih po njihovih deležih

- Iz grafa je razvidno bistveno odstopanje ne samo pri venetskih, ki v prvih treh besedah odstopajo navzdol, ampak tudi starofrigijskih besed zlasti zaradi velike pogostosti prvih dveh enočrkovnih besed.
- Od pete pogoste besede imajo vsi predantični napisi večje deleže kot slovenski leposlovnji napisi, razlog pa je v manjšem obsegu opazovanih besed.

Primerjava dolžin povedi

V poglavju 5.3.1 Dolžina povedi pa je tudi slika 17: Porazdelitev dolžin povedi v besedah za vsak vzorec posebej [8]. Tudi to sliko bomo primerjali z vzorcema starofrigijskih povedi na grafu 7, podatki pa so v tabeli 14:

- VEN podaja deleže prebranih venetskih besedil brez pon. in obj. delov po številu besed.
- RET podaja deleže vseh prebranih retijskih besedil po številu besed.
- FRI podaja deleže vseh prebranih starofrigijskih besedil po številu besed.
- SLO podaja deleže povedi v drugem vzorcu slovenskih besedil po številu besed.

Tudi tu je opazna razlika pri zelo kratkih napisih, kjer še posebej izstopajo kratki starofrigijski napisi na keramiki, pa tudi kratki retijski napisi na kosteh, kar je razumljivo, saj je težko primerjati običajno pisano besedo s skromnimi posvetilnimi ali sporočilnimi napisi. Dobro ujemanje je le pri petbesednih povedih.

Graf 7: Dolžine povedi venetskih, retijskih, starofrigijskih in slovenskih besedil po številu besed

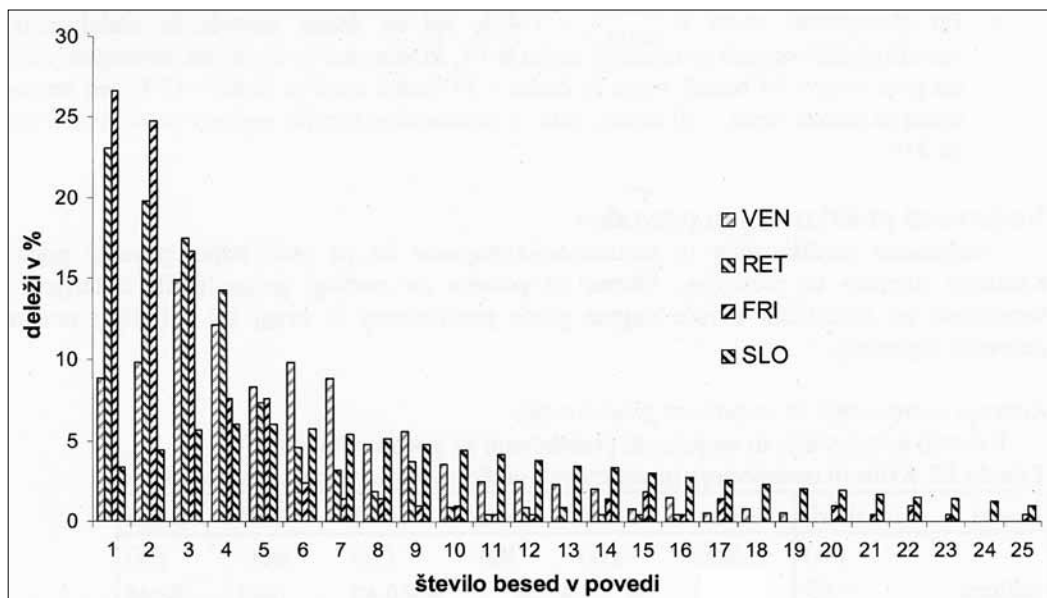

Tabela 14. Primerjava števila in deležev povedi po številu besed

Št. besed	Število povedi			Deleži povedi v %			
	VEN	RET	FRI	VEN	RET	FR	SLO
1	34	49	56	8,84	23,04	26,67	3,40
2	37	43	52	9,85	19,82	24,76	4,48
3	56	38	35	14,90	17,51	16,67	5,68
4	48	31	16	12,12	14,29	7,62	6,07
5	33	16	16	8,33	7,37	7,62	6,03
6	37	10	5	9,85	4,61	2,38	5,81
7	34	7	3	8,84	3,23	1,43	5,38
8	19	3	3	4,80	1,84	1,43	5,18
9	22	8	2	5,56	3,69	0,95	4,82
10	14	2	2	3,54	0,92	0,95	4,46
11	10	1	1	2,53	0,46	0,48	4,17
12	10	2	1	2,53	0,92	0,48	3,80
13	8	2	0	2,27	0,92	0,00	3,42
14	8	1	3	2,02	0,46	1,43	3,33
15	3	1	4	0,76	0,46	1,90	3,02
16	6	1	1	1,52	0,46	0,48	2,79
17	1	0	3	0,51	0	1,43	2,57
18	3	0	0	0,76	0	0,00	2,32
19	2	0	0	0,51	0	0,00	2,07
20	0	0	2	0	0	0,95	1,91
21	0	0	1	0	0	0,48	1,67

Število povedi				Deleži povedi v %			
Št. besed	VEN	RET	FRI	VEN	RET	FR	SLO
22	0	0	2	0	0	0,95	1,49
23	0	0	1	0	0	0,48	1,40
24	0	0	0	0	0	0,00	1,20
25	0	0	1	0	0	0,48	1,00
Vse	421	219	210	100	100	100	87,47

Pri slovenščini vsota deležev ni 100 %, saj se daljše povedi še nadaljujejo.

Pri starofrigijskih napisih je najdaljši napis B-01, ki obsega kar 86 besed, razdeljen: združeni sta prvi vrsti – 14 besed, tretja in četrta – 17 besed, peta in šesta – 17 besed ter sedma, osma in deveta vrsta – 20 besed, zato se primerjalno število napisov poveča za 3 od 207 na 210.

Verjetnosti prečkovanj in prevodov

Verjetnosti prečkovanja in razumevanja napisov so za vsak napis posebej podane v Katalogu napisov in prevodov. Ocene so podane na podlagi postavljenih kriterijev. Zbir verjetnosti pa statistično uvršča napise glede prečkovanj in branj po kriterijih podanih v delovnih hipotezah.

Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečkovanj:

Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečkovanj so podani v tabeli 15.

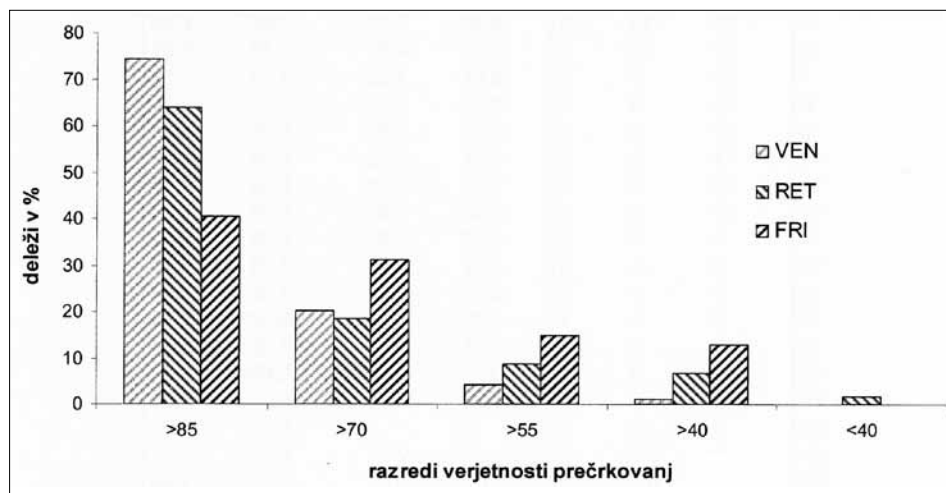
Tabela 15. Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prečkovanj za napise, besede in črke

Ocena	Kriterij	Napisi	Delež	Besede	Delež	Črke	Delež
	(%)	štev.	(%)	štev.	(%)	štev.	(%)
Odlično	> 85	84	40,58	437	50,40	1303	53,45
Prav dobro	> 70	65	31,40	264	30,45	741	30,39
Dobro	> 55	31	14,98	87	10,03	199	8,16
Zadostno	> 40	27	13,04	79	9,11	195	8,00
Nezadostno	< 40	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Skupaj		207	100	867	100	2438	100

Odlično oceno prečkovanja je dobilo več kot 40 %, odlično in prav dobro pa skoraj 72 % prečkovanih napisov; verjetnost prečkovanj besed in črk pa se precej povečata, kar je pogojeno z boljšo ohranjenostjo daljših napisov na kamnu.

Primerjava verjetnosti prečkovanj venetskih, retijskih in starofrigijskih napisov je podana tudi na grafu 8.

Graf kaže na slabše prečkovanje starofrigijskih besedil celo v primerjavi z retijskimi besedili, saj je delež odličnega prečkovanja manjši, zato pa je delež prav dobrega, dobrega in zadostnega večji. Slabo berljivost povečujejo predvsem kratki in manj popolni napisi na keramiki, ki imajo tudi največ neobičajnih znakov.

Graf 8. Primerjava verjetnosti prečrkovanj venetskih, retijskih in starofrigijskih napisov*Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prevodov:*

Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prevodov so podani v tabeli 16.

Tabela 16. Kriteriji ocenjevanja in verjetnosti prevodov za napise, besede in črke

Ocena	Kriterij	Napisi	Delež	Besede	Delež	Črke	Delež
	(%)	štev.	(%)	štev.	(%)	štev.	(%)
Odlično	> 80	80	38,65	440	50,75	1335	54,76
Prav dobro	> 60	70	33,82	289	33,33	786	32,24
Dobro	> 40	39	18,84	91	10,50	210	8,61
Zadostno	> 20	18	8,70	47	5,42	107	4,39
Nezadostno	< 20	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Skupaj		207	100	867	100	2438	100

Odlično oceno prevodov je dobilo več kot 38 % prevedenih napisov, odlično in prav dobro pa celo več kot 72 %, verjetnost prevedenih besed in črk pa se izjemno poveča kar je prav tako pogojeno z boljšo ohranjenostjo daljših napisov v kamnu.

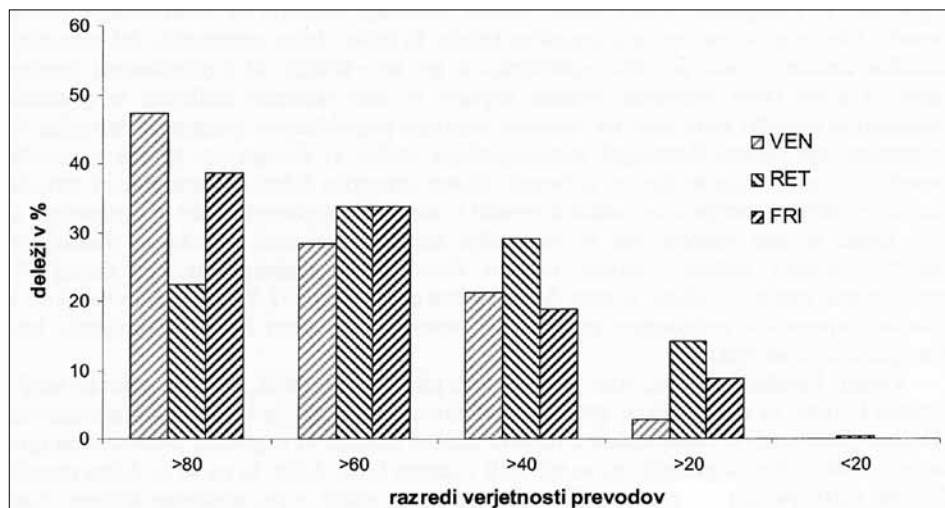
Primerjava verjetnosti prevodov venetskih, retijskih in starofrigijskih napisov je podana tudi na grafu 9.

Graf kaže na dobro razumevanje starofrigijskih besedil, saj je le nekoliko slabše od razumevanja venetskih in boljše od razumevanja retijskih besedil.

Rezultati prečrkovanj in prevajanj so ustrezni in potrjujejo uspešno zaključeno delo. Pri obravnavi starih zapisov ni možno vedno ugotoviti dejanske vsebine, zato sta pri vsakem napisu ocenjena tako verjetnost prečrkovanja kot prevajanja. Možne so vedno izboljšave, ki se bodo pojavile z novimi, doslej še neznanimi besedili in s še izboljšanim razumevanjem že znanih starofrigijskih napisov.

Graf 9. Primerjava verjetnosti prevodov venetskih, retijskih in starofrigijskih napisov

Katalog starofrigijskih napisov, besed in prevodov

Na podlagi navedenih pogostih besed so bila zvezna besedila ustrezno deljena na posamezne besede z znanim pomenom. To je omogočilo prevode napisov v sedanjem slovenskem in angleškem jeziku. Prevodi so oblikovani tako, da se kar najbolj prilegajo originalnemu zapisu, zato je besedni red prevoda tak kot je besedni red v napisu, zato ne zvone sodobno, vendar tako bolje kažejo na jezik tedanjega časa. Nprevedeni so le zelo kratki in zelo poškodovani ali zelo nepopolni zapisi, saj ni moč z zadostno zanesljivostjo ugotoviti njihove vsebine. Prebranim starofrigijskim napisom so podane njihove verjetnosti prečrkovanja in branja. Vsa besedila so označena z običajnimi oznakami in so zbrana v posebni prilogi Katalog starofrigijskih napisov, besed in prevodov [7].

Besednjak starofrigijskega jezika

Na podlagi razumljenih in prevedenih napisov je sestavljen tudi Besednjak starofrigijskega jezika, ki obsega 848 besed, najdenih v znanih starofrigijskih napisih. Tudi v besednjaku so podane različice, saj ni možno vedno upoštevati prav določeno vsebino pri tako različnem zapisovanju, kot je razvidna iz zapisa pogostejših in znanih starofrigijskih besed. Besednjak zajema besede zapisane v originalnem prečrkovanju, njihov pomen v slovenskem jeziku z navedbo preoblikovanja in jezikovne uporabe, pomen v angleškem jeziku, navedbo v katerem zapisu je dana beseda in potrebna pojasnila. Besede berljive v obratni smeri so označene s poševno oznako napisa. Besednjak je pripravljen v posebni prilogi Besednjak starofrigijskega jezika [13].

Zaključek

Postopna obdelava celotnega obsega znanih starofrigijskih napisov, opisana v delovnih hipotezah, je omogočila dovolj dobro delitev zveznega besedila in razumevanje prebranih besedil. Mestoma so možna tudi drugačna branja, ki lahko delno spremenijo del prevedenega besedila, celoten pomen pa lahko spremenijo le pri zelo kratkih ali z okrajšavami izraženimi napisi. Celotni izbor prebranih zveznih napisov je zato razumno razdeljen in preveden v slovenski in angleški jezik tako, da omogoča nadaljnje poglobljanje v posamezna besedila. Prvič je narejen tudi celotni Besednjak starofrigijskega jezika, ki obsega vse besede v navedenih besedilih in navaja napise kjer so te besede. Slovar omogoča dobro razumevanje že navedenih besedil in ustrezno branje novo odkritih besedil v istem ali podobnem jeziku. Ne prevedeni so le zelo kratki in zelo poškodovani ali nepopolni zapisi, saj ni moč z zadostno zanesljivostjo ugotoviti njihove vsebine. Odlično in prav dobro oceno prečkovanja ima skoraj 72 % prečkovanj napisov, odlično in prav dobro oceno pa ima celo več kot 72 % prevedenih napisov. Taki rezultati omogočajo nedvoumne rezultate in uspešno zaključeno delo prečkovanja, branja, prevajanja in besednjaka.

Veneti, Etruščani, Wendi, Reti in drugi naši jezikovni predniki, ki so naseljevali večji del Srednje Evrope, so s svojo pisno, gradbeno, religiozno, kmetijsko in tehnično kulturo nedvomno bistveno pripomogli k vsestranskemu razvoju antične kulture, ki je gradila predvsem na njihovi osnovi. Naši jezikovni predniki pa so bili tudi v centru Male Azije, ki pa so se delno preselili v Evropo, ostali pa so se pomešali z drugimi narodi in izgubili svojo jezikovno kulturo. Tudi ta jezikovna študija potrjuje že do sedaj znana dejstva, da so starofrigijski napisi berljivi in razumljivi na slovanskih osnovah. Zanimivo je, da je za razumevanje teh prastarih napisov ustrezna sedanja slovenščina in ni bilo potrebno iskati izrazov v praslovanščini, kar postavlja sedanje pojmovanje praslovanščine pod resen vprašaj! Tudi tu se je pokazala slovenščina z upoštevanjem mnogih narečij in jezikovnega bogastva širšega istrsko – tolminskega območja kot izrazito arhaičen jezik in zelo dobro orodje za razumevanje teh prastarih napisov.

Literatura

1. <http://www.maravot.com/Phrygian1.html> – slike napisov.
2. C Brixhe, M Lejeune, *Corpus des Inscriptions Paléo-Phrygiennes* Éditions Recherche sur les Civilisations, Paris **1984** – ISBN-2-86538-089-0 «Memoire» N 45.
3. A Ambrozic, *Gordian knot unbound, Old Phrygian inscriptions*, Toronto, Cythera press **2002**, 1-57.
4. G Tomezzoli, *Paleo-Phrygian Language Database*, Januar **2008**.
5. V Vodopivec, *Nabor venetskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik 4. mednarodne konference Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 118-144.
6. V Vodopivec, *Zbir retijskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik šeste mednarodne konference, Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2008**, 118-136.
7. V Vodopivec, *Katalog starih frigijskih napisov, besed in prevodov*, še neobjavljeno
8. P Jakopin, *Doktorska disertacija, Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v Slovenskem jeziku*, Fakulteta za elektrotehniko, Ljubljana, **1999**. <http://www.ff.uni-lj.si/hp/pj/disertacija/statopis.html>.

9. A Perdih, G Tomezzoli, V Vodopivec, *Comparison of contemporary and ancient languages, Primerjava sedanjih in nekdanjih jezikov*, Zbornik šeste mednarodne konference Izbor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2008**, 40-87.
10. N Mikhailov, *Jezikovni spomeniki zgodnje slovenščine, rokopisna doba slovenskega jezika – od XIV. stol. do leta 1550*, Trst, Mladika, Knjižnica Dušana Černeta, **2001**.
11. Staroslovenski rokopisi:
<http://www.kortlandt.nl/editions/freis.html>,
<http://kodeks.uni-bamberg.de/AltSloven/Quellen/ASL.Ratetsch.htm>,
<http://kodeks.uni-bamberg.de/AltSloven/Quellen/ASL.Sittich.htm>,
<http://kodeks.uni-bamberg.de/AltSloven/Quellen/ASL.Castelmonte.htm>.
12. G Tomezzoli, M Silvestri, Latin Language Database – iz datotek/from data base: Propertius, The Latin Library, The Classics Homepage
13. V Vodopivec, *Besednjak starofrigijskih besed*, še neobjavljeno.

Povzetek

Starofrigijski napisi so že dolgo znani in za tiste čase še kar obsežni. Obdelovali so jih že mnogi bolj ali manj usposobljeni avtorji. Predvsem so to zahodnoevropski jezikoslovci, ki napisov ne razumejo, in tisti, ki nekatere napise razumejo na slovanskih osnovah. Medtem ko v samem prečrkovanju ni bistvenih razlik, pa so bistvene razlike pri razumevanju zapisanih besedil. Zahodnoevropski jezikoslovci zagovarjajo izvor starofrigijskega izrazja iz kentumske skupine na podlagi grških, latinskih in romanskih osnov, čeprav po njihovih lastnih izjavah obravnavanih besedil ne razumejo. Praviloma berejo v napisih samo imena in tako razlagajo njim popolnoma nerazumljiva besedila. Tisti jezikoslovci, ki zastopajo slovanski izvor starofrigijskih napisov pa z dobrim razumevanjem starofrigijskih napisov potrjujejo pravilnost svojih predpostavk.

Starofrigijske napise sem postavil pod iste kriterije tako, da jih je možno primerjati tako po izrazju kot tudi po namenu ali po vsebini napisov. Iz postopne obdelave, podane v delovni hipotezi ter analizah in rezultatih, je razvidno, da so vsi starofrigijski napisi vsaj delno razumljivi v slovanskem izrazju. Na podlagi razumevanja vsebine je bila možna dokaj ustrezna delitev praviloma zveznega besedila, kar je podalo osnovo za pripravo ustreznega besednjaka starofrigijskih besed. Tudi tu se izkaže slovenščina kot izrazito arhaičen jezik za izjemno orodje za proučevanje starofrigijskih napisov, saj ni bilo nobene potrebe po uporabi izrazov v praslovanščini. Obseg napisov je dovolj obsežen in arheološko, jezikovno in časovno dovolj dokumentiran, da omogoča dobljene zaključke. Skoraj 72 % napisov dosega odlično in prav dobro prečrkovanje in več kot 72 % napisov dosega odlične in prav dobre prevode, kar omogoča nedvoumne rezultate in uspešno zaključeno delo prečrkovanja, branja, prevajanja in besednjaka. Ti rezultati nedvoumno pričajo o starofrigijskem jeziku kot predantičnem slovanskem jeziku.